

SZENT JEANNE D'ARC

Az emberi gondolkodás, a lélek különös törvénye, hogy élményhatású találkozásait dolgokkal, emberekkel, eszményekkel, külső és belső jelenségekkel, rendszerint a helyhez fűzi, ahol ez a találkozás történt és ahol értékke és emlékké érett számára az élmény. Jeanne d'Arc nevébe olvasás közben sokszor belebotlott már a szemem, képe és szobra mellett majd minden francia templomban elmentem, s legfeljebb az lepott meg, hogy egyetlen szobra alatt sem láttam virágot. De háborúban csorbult kardokat annál inkább, és kítüntetéseket is, amiket azok áldoztak a szentnek, akiket épségben hazasegített. Senki másnál nem lepott meg a kegyeletnek ez a kissé szokatlan szimbolikája. Eredetinek találtam, túlságosan is annak, — bizonynyal ezért nem érdekelt különösképpen Jeanne d'Arc alakja. Közönnyel lapoztam tovább nevét a történelmi munkákban, a róla szóló, többé-kevésbé tudományos vagy kissé hangos színekkel rajzolt regényes életrajzok hosszú sorának egyikében-másikában és a hétköznap-i pillanatnál tovább nem időztem ábrázolásai alatt. Míg egyszer életem egyik, idáig talán legfáradtabb és legmegviseltebb szakaszában, hirtelen és majdnem indokolatlanul meg nem láthattam Jeanne d'Arcot emberfeletti nagyságában, és azon túl, nagyon is emberi,

nagyon is mai mivoltában. Igen, akkor találkoztam vele, amikor a legkevésbé vártam s a helyről sem mertem volna előzőleg gondolni, hogy ha esztendő múltán idézem, vele a bennem kialakult Jeanne d'Arc-értékkép szükségszerűen bukkan fel az emlékek tengeréből.

Mont Saint-Martin ... A nevét hiába keresem a térképeken. Pedig létezik, — nekem legalább is kitörölhetetlenül. Közigazgatásilag falu a francia Alpokban. De erről a falu-múltról csak az anyakönyvek beszélnek, a legényeket el-eltették a háborúk, a lányok meg leszálltak a völgybe és a síkságra és ott lettek idegen közösségek termő gyümölcsei. Ma egy hegy, Szent Márton-hegye. Örökké zöld derekát házak koszorúzzák, de esténként csak minden harmadikban-negyedikben gyújtanak gyenge világot. Aztán szállodának nevezett dohos majorház, turisták számára, akikben a felfedezés vágya ég — egy-két szobácskával, olyanoknak, akik időről-időre a hegyre kapaszkodnak, hogy közelebb kerülhessenek Valakihez. A tőszomszédságában ugyanis ott van a rogyant plébániához ragasztott kis templom. Mindketten mintha támoynának, egymásba kapaszkodnak, hogy közös erővel lábön maradhassanak. Kertecske fogja körül, meg a temető. A kertben sápadt virágok és féltő szeretettel gondozott burgonyapalánták, a temetőben a falu-múlt. Köröskörül félelmetes nagyságú hegyek, odébb szelíden kuncogó forrás. Itt találtam Jeanne d'Arc-ra. Az öreg plébános vitt elébe.

Nyugalomban volt már. Mont Saint-Martinnek évtizedek óta nem telik hivatalos plébánosra. Aki ret-

teg az agg papok menhelyétől, az jut oda. Sok dolga úgysem akad. Esztendőnként egy-két temetés, esküvő, keresztelő meg majdnem soha. Közeledhetett akkor a hetven esztendőhöz, vagy talán már meg is haladta. S ez a sok-sok év tiszteletreméltó papi múltat takart. Tanított, írt, lapot szerkesztett, beszélt odahaza és a gyarmatokon, szüntelen misszióra vágyott, nagy város plébánosa lett, titkon elcsent félórácskáiban pedig a szobájába zárkózott. Szobrokat faragott fába, Máriát, — az Anyát és a Szüzet — Jézust, hogy kipróbálja a leonardói arányosság-elmélet igazságát, s a szenteket, természetes előszeretettel korunk francia szentjeit. Nem tanult faragni, akadémiába nem járt és mégis művész volt. S így volt ez nyugalombavonulása idejében is ott fent a hegyen. Elvégezte teendőit, ápolgatta burgonyáit, — egyetlen táplálékát — aztán belső szobájába vonult, ahová csak hetek múltán szólított be magához. Ez volt a műhelye. Jeanne d'Arc szobrát faragta éppen. S amint éles vésőjével mind újabb és újabb vonásokat húzott, hogy eltüntesse a holt anyagot, helyesebben életrekeltse belőle az örökkévaló Jeanne-t, a Szüzet, akit az Egyház most szentté avatott, úgy láttam én meg ennek a nagyon mai szentnek lebilincselően szép emberarcát, valódi lényegét. Hónapokba került, míg a jó abbé elkészült művével, de annyira közös ügyünkké lett, hogy úgy vártam rá, mintha ez a szobor sorsom egy darabja lett volna. S mikor végre készen volt, kifestve, ékesen és a vasárnapi mise után ünnepi lélekkel raktuk polcára a templomocskában, Jeanne d'Arc már szóló hozzám. Életét mondta el és küldetését. Fiúruhában volt, testét pán-

cél borította. A páncél ezüstjére ráhullott fényes, barna haja, balja, pajzsát támasztotta, jobbában meg a lobogója. Ezüstlobogó volt az is és selyemmel szegett. S az abbé ráfestette a világ jelképét és két angyalt, akik azt tartották, meg az Úr Jézus képe mását és alája e két szót írta: *Jhesus Maria*. Egészen olyan volt ez, mint az első lehetett, az igazi. Vájjon ki festette azt az első lobogót? Éppen úgy elfelejtették, mint elfelejtik majd ennek a szobornak is az alkotóját. A küldetés, az áhítatkeltés eszközeit úgyszólván mindig névtelenek készítik. Mintha ez is benne volna a teremtés rendjében, hogy annál nagyobb hangsúlyt kapjon maga a Teremtő. De ott volt még Jeanne lába előtt a kardja is. Annak a csodálatos kardnak hűséges mása, mellyel harcra tüzelte katonáit. Jeanne Notungja. Kortársai nem tudtak róla, az égiek figyelmeztették rá, hol található meg. Az emberek hitetlenkedtek, mikor Jeanne Szent Katalin papjainak tollbamondta levelét. A fegyverkovácsot is fejszová-lások közben küldöttek Fierbois-ba. Mit is keresne ott Szent Katalin templomában az oltár mögé mélyen a földbe ásott kard?! Pedig ott volt, a tours-i fegyverkovács megtalálta. Erről a kardról, Jeanne Notungjáról tudták meg Isten gyermekei, hogy a szegény kis parasztlány *en nom de Dieu*, Isten nevében jött, Isten küldötte.

Amint beszélni kezdett ez a fából faragott szobor, hogy elmondja az elküldött Jeanne életét, meg kellett látnom, hogy ebben az életben több van, mint a középkori legendák bája, Ez az élet még az eposz nagyszabású kereteit is szétveti. Jeanne egyetlen em-

bert nem ölt meg, egyetlen sebet nem ejtett önkezével és a nemzeti felszabadító harcot csak eszköznek látta, mint önmagát is Isten terveiben. Jeanne élete regény, olyan izgalmas és túlfűtött, amilyent csak az élet írhat és amilyent — Jeanne esetében — a Szentlélek ihletett. S ennek az életnek nagyszerű mozgalmasságát kora, a XV. század szinte a végső pattanásig fokozza fel. Ez a kor a sötét, dermesztő háttér Jeanne regényéhez.

A XV. század beköszöntésekor Franciaország a népek csatatere. Zűrzavarosabb állapotok alig voltak még odáig és azután is francia földön. A legkülönösebb pedig az, hogy a történelemírás szinte pártkülönbség nélkül ítéli el ennek a roppantul összetett kornak főszereplőit, köztük első helyen a királynét, Bajor Izabellát. A király ugyanis, aki VI. Károly néven uralkodott, nem volt felelős tetteiért, örült volt és amit dicső ősök, szent elődök építettek, azt ő értelmetlen kézzel lerombolta. Annál inkább kellett felelnie a történelem ítélőszéke előtt a királynénak, aki leányával, Katalinnal hozományképpen valósággal oda akarta dobni Franciaországot vejének, V. Henrik angol királynak. De az országok nem voltak többé már a mesebeli földek, amelyeket a királyok kényük-kedvükre ajándékozhattak, a nép fegyvert fogott és nemzeti létéért próbált megküzdeni. Vezérük, de legalább is eszméik képviselője a dauphin volt, a francia trónnak vér és jogok szerint örököse, VI. Károly és bajor Izabella fia. Meghökkenve olvassuk ma annak a békének a pontjait, amelyet 1420-ban Troyes-ben kötöttek és amelyben ez a megmagyarázhatatlanul sötét szán-

dékú királyné szavakkal ki nem fejezetten, mégis félreérthetetlenül fattyúnak bélyegzi meg saját fiát, csakhogy tervei sikerüljenek. E békekötés nevezte ki V. Henrik angol királyt francia régenssé és trónörökösé, aki mint francia Katalin férje, VI. Károly halálával egyesíti majd a két országot koronája alatt. Károly pedig, a dauphin, nem számít, az angol és francia király és a burgundi herceg beleegyezése nélkül semmiféle szerződést nem köthet, nincsenek többé jogai, hiszen „ő nevezi magát csak dauphinnek, trónörökösnek”. A képek gyorsan peregnék ezután. Angol Henrik és francia Katalin házassága nem tart soká. Két év múlva meghal Henrik és nem sokkal később követi őt a sírba apósa, az örült király is., Anglia trónját VI. Henrik néven kilenchónapos kisedd tölti be, akinek a troyes-i békekötés szellemében igénye van a francia koronára is. De ez igényének foganatosításában e kilenchónapos csecsemő szemben találja magát a tizenkilenc éves Károllyal, a dauphinnal. A kortársaknak nem volt nagy véleménye Károlyról és a történelem nem tudta megcáfolni bírálatukat. Léhának mondták, felületesnek és nem túlságosan bátornak. Valamiben azonban fölényes előnyt nyer ellenfelei felett, és ez a származás, a vér kiváltsága, amellyel egy nemzet eszméjévé magasodhatott, amellyel neve a vitézek ajkára és a harci lobogókra került és amely által az ő személyében egyesült a francia nép szabadságvágya, önálló nemzeti létért való törekvése és küzdelme. Annyi kétségtelen, hogy személy szerint Károly, a dauphin, a lelkesedésnek nem sok tápot nyújtott. János burgundi herceg a támogatás szándékával ke-

reste fel Montereau-ban és ott mégis orgyilkos törétől vészelt el. Mi lehetett e család bűnnek az oka és volt-e része benne Károlynak — nem tudjuk, de Burgund új ura, Fülöp herceg Károly ellen esküdött és a dauphin táborából sok hívét szakítva el, egyidőre megosztotta a francia népet. A történetírók ezt a szakadást körülbelül úgy tüntetik fel, hogy Franciaország nyugati és déli része a dauphin híve volt, míg az északi és keleti részt Fülöp herceg vonta hatalmi körébe. De Fülöp tudta, hogy egymagában gyenge a családján esett sérelem megtorlására, ezért ajánlotta fel szövetségét az angoloknak, akik az angol kis király nevében most már végre érvényesíteni akarták a troyesi szerződés adta jogokat. Fülöp herceg angol barátsága így csak fokozta a zavart, mert az angol igénynek szószólója nem volt más, mint a Lancasterházból való János, Bedford hercege, az elhunyt király öccse, VI. Henriknek pedig nagybátyja, Dánia, Anglia és — a troyes-i igények szerint — Franciaország régense. Ehhez a Bedford herceghez adja Fülöp, mintegy a barátság zálogául, szépséges hiigát, burgundi Annát. Alig van történelmi egyéniség, kiről olyan ellentétes vélemények és megítélések hangzottak volna el, mint éppen Bedfordról. Az angol történetírók hősként tisztelik, előkelő megjelenése s finom ízlése mellett kemény fából faragott, szilárd jellemű, rendíthetetlen hősként, Jeanne naiv mondáiban meg Bedford a Sátán cimborája, a gögös, a rideg, szívtelen kényúr és nem egy többé-kevésbé józan és tárgyilagos francia történetíró akadt, aki a herceget szintén elítéli, mert indokolatlan angol hatalmi törekvésektől

vezetve útjába állt a francia nemzeti egység kibontakozásának. — hol itt az igazság, vájjon ki ez a Bedford hercege?! — Izzadóan érdekes egyéniség, de téved az, aki azt hiszi, hogy ezt a Bedfordot a modern pszichológia törvényszerűségeivel magyarázhatnók meg. Különös, rejtett lényének két magyarázata van, az egyik kora, a másik angolsága. Ha Jeanne szempontjából vizsgáljuk, olyan ez a két ember, mint az ég és a föld, a tűz és a víz és ha Jeanne életét mint nagyszabású, izgalmasan túlfűtött regényt látjuk, abban az igazi ellenség, a földi értelemben vett ellenfél — Bedford. S tegyük hozzá — de szintén csak földi értelemben — Jeanne-nak méltó ellenfele. Jeanne sokszor haragszik rá, leveleiben nem egyszer fakad ki ellene, mert érzi, hogy nem a burgundi katonák, nem az angol seregek és nem is Burgund ura, Fülöp az, akikkel szemben áll isteni küldetésével, hanem Bedford. Merev, hatalmas kőfal, Anglia, a kis király és a kor hatalmi törekvéseitől súlyosan körülbástyázva, melyet emberi kéz felsőbb segítség nélkül hiába döntget, hiába ostromol. Jeanne ócsárolja Bedfordot, de lelke mélyén meg kellett éreznie, hogy az ő küldetésében Bedfordnak is van rendeltetése, másra át nem ruházható szerepe: Bedford Isten bosszuló vesszeje a széthúzó francia urak és ellenséges testvér-pártok megbüntetésére. S azt is meg kellett éreznie, mikor Rouen piacán szüzi testébe kaptak az emésztő lángok, hogyha elkövetkezik a megbékélés ideje, Isten eltöri bosszúja vesszejét és Bedfordnak, az angoloknak nincs többé keresnivalójuk francia földön. Mert Jeanne-t egy vágy indította el útján, melyhez a Ke-

gyelemnek legalább annyi köze van, mint a történelmi erők összefogásának. S ez a vágy Jeanne születésekor a kettészakadt francia nép lelkében égett és sürgetett már, a népi, nemzeti kohézió, a megbékélés vágya.

A Kegyelem ésszel fel nem fogható rendjében kell az okának lennie annak, hogy nem nagy úr és nem is férfi volt az, akit kiválasztott a kohézió népi vágyakozásának beteljesítőjévé és — bizonyos fokon — szimbólumává. Így lett a dauphin megkoronázó ja, Fülöp és Bedford hős ellenfele és képletesen a troyesi szerződés szétszakítójává a nép gyermeke, születésekor még csak nem is egyszerű nemes és leány. A parasztleányt választotta ki a Kegyelem, hogy a megbékélésért esengő nép imádságainak szószólója és majdan megváltójául legyen.

A Meuse völgyében feküdt az a kis falu, melyből elindult. Ma is ott van. Domremy a neve. Jeanne idején a legzaklatottabb vidékek egyike, katonák, csatlósok és kóbor lovagok szüntelen átjárója, a lakosság állandó rettegésben él, mert — mai szóval élve

— állampolgárságuk sincs egészen rendjén, nem tudják, hova tartoznak, mert épp ezt a falut vágja derékon ketté a határ, mely Franciaországot a Bar-hercegségtől elválasztja. Határ, melyet a kéz nem érint, a láb nem tapod, a lélek mégis annál többet szenved belé. Ezek az emberek Domremyben semmi másra nem vágytak, minthogy békében élhessenek szomszédaikkal, az idegenek elkerüljék őket, vagy legalább is ne fosztogassák ki minduntalan csűrjeiket és tiporják le vetéseiket, munkálhassák földjüket, legelőre hajthassák barmaikat, jámborul imádják Istent és

néhanapján dallal, tréfálkozással az ajkukon, elszórakozhassanak. De éppen e kívánságuknak állt ellent az élet. Ez a kicsi falu mikrokozmosza volt a kor egész nagy francia földjének, minden ziláltságával, széthullottságával. Sehonnan másutt nem vétethetett volna inkább a népi egység gondolatának a szentje, mint éppen ebből az elkallódott faluból, e hajszolt parasztságból.

Jeanne d'Are — vagy a korabeli oklevelek egyikében-másikában: d'Ay — a legelfogadhatóbb vélemények szerint 1412 januárjában született. Igaz, ezt az évszámot több szavahihető történetíró cáfolja és a Szűz születését előbbi esztendőkről keltezi, nevezetesen 1409-ről. Buzgón vitatkoznak tehát e két-három-esztendő eltérés fölött, mint annyiszor a középkor történelmi egyéniségeinek tárgyalása során, de vájjon van-e jelentősége e vitának, különösen Jeanne esetében, kinek csodálatos életét, hőstetteit úgysem a külső adatok, lényegében esetlegességek, határozzák meg. Nemcsak költőibb, de a Kegyelem erejének még fokozottabb megmutatkozása, ha az 1412-es esztendőt fogadjuk el. Tizenhét éves akkor, amikor föllép és tizenkilenc mindössze, mikor küldetése véget ér, és annak megpecsételésére eszméjéért feláldozza magát.

Szüleinek negyedik gyermeke, a második leány. Atyja Jacques vagy Jacquot, anyja Isabelle Romée; Domremyben csak úgy hívják a jó asszonyt: Zabillet. Parasztok. Kemény arcvonású, kérgestenyerű, a gondoktól sokszor felhőzött tekintetű emberek, szigorú az életfelfogásuk, a munkát és a munkás-kezet becsülik csak, a földet szeretik és az állataikat, de hűséges

szülőkként gondozzák gyermekeiket. Legfőbb törvényük a kötelességteljesítés, erre nevelik gyermekeiket. Kötelesség a földdel szemben, melyből megfeszített munkával kiharcolhatják a kenyeret és imádságos kötelesség az Istennel szemben, aki erőt ad, hogy a fekete földből fehér kenyeret varázsoljon elő a kéz. Jacquot és Zabillet gyermekeinek is ez a kötelességteljesítés volt mindenekelőttvaló törvényük. Nem uraknak születtek, dolgozniok kellett. Jeanne is dolgozott.

Jean Minet keresztelte meg a kicsi Jeanne-t Domremy plébániáján. Így nevelkedett, élt, mint testvérei, atyafiai, szomszédai, a többi gyermek, a többi kislányok. Mikor felcseperedett és elég erős volt már, munkára fogták. Pásztorkodott. Olykor-olykor a többiekkel nézte a májusfa-táncot a terebélyes nagy fa körül, a Fő-téren, nevetgélt, dalolt a többivel. Mintha semmivel sem különböznék tőlük. Vesszőfuttatásainak idején Rouenben eléggé a szemére is hányták önfeledt, gyermekes játékát, rég elfelejtett mosolyát.

Vájjon szép volt-e Jeanne? — Hétköznapi értelemben gondoljuk e jelzöt, hiszen életrajzírói sohasem felejtik el, hogy ezt a kérdést feltegyék, vájjon szépsége volt-e az, mely őt már odahaza is, gyermek-sége barátai között olyan kedvessé tette, és vájjon később földi értelemben vett szépsége állította-e őt a seregek élére! A krónikák miniatúráira és a kortársak realista ízű feljegyzéseire támaszkodnak, egybehangozóan állapítják meg, hogy Jeanne nem volt az a különös elbűvölő szépség. Nem volt csúf, de gyönyörű sem volt, emberi jelenségének rokonszenvét egészséges fiatalsága kölcsönözte. Életerős, természetből kedves

parasztlány volt. S én ma, 1938-ban, mégis szépnek, földöntúlian ragyogónak látom. Mert olyannak látja Öt szoborfaragó kicsi abbém, ott fent Mont Saint-Martin-ben s mert ilyen Kegyelemtől besugárzottnak látja őt ma és századok óta mindig a francia lélek, a nép, amelyért elküldetett. S vájjon mi dönti el egy rég letűnt történelmi arc, egy szent földi szépségét, kinek még csontjai sem porlanak, mert elégetett ereklyéinek hamvait a víznek és szélnek dobták oda, hogy e földiségének még nyoma sem maradjon, ha nem felnagyult és megkapó emléke, mely ez egyszer valóban „ércnél maradandóbban” él sok-sok kései nemzedék hálás és áhítatos lelkében?!

S a csendesen, szinte regénytelenül induló regény menete egyszerre mind lázasabban és lázasabban neki-lendül és Jeanne szinte átmenet nélkül önmaga, de kora legizgalmasabb regényrészletének, eseményének középpontjába kerül. Tizenkét-tizenhárom éves még, de abban a korban felnőttnek és munkásnak számít már a kislány s Jeanne alig észrevehetően nem csatlakozik többé falubeli társaihoz, ajkát sem hagyja el többé bohókás dal és messze elkerüli a nagy fát a Főtéren. Jeanne-t legeltetés közben a szomszédos erdőben, szegényes paraszti ruhácskájában, a nélkül, hogy ő ezt tudná és akarná, akkor is, vagy később, szent küldetésre választja ki az Isten, Szent Mihály arkangyalt küldte először hozzá. Akkor éppen tizenkét éves volt, s a vakító szeráfi lény nagy ijedtséget támasztott az egyszerű lélekben. Annyira megrémült, hogy egész testében remegett, azt hitte, káprázat az, amit lát — lidércnyomás. Nem sokkal később Isten

a kiválasztott leány két kedves szentjét, Szent Katalint és Szent Margitot bocsátotta hozzá s Jeanne tőlük már nem félt annyira, szelíd, szép szavuk megnyugtatta, csak értelme nem foghatta még fel, mi történik vele. De egy esztendő sem telt el és Jeanne érti már az arkangyal és két kedves szentje hangját: Jeanne-t, a szüzet, kiválasztotta Isten a többiek közül. A Meusepaxti parasztleány azonban ellenáll, nem akar hallani kiválasztottságról, küldetésről, ő továbbra is élni szeretné ezt a mindennapi, felelőtlen, történelmietlen életet, a többiek életét. Az erdő közelében kicsi kápolna van, a Notre-Dame de Bermont — a bermonti Miasszonyunkról elnevezett kegyhely — ott borul le Isten Anyja elé és gyermekes egyszerűségében valóssággal védelmet kér látomásai, a hangok ellen. Mintha bárki is megfutamodhatnék a kiválasztottság, a Kegyelem ereje elől!

Jeanne hangjait a falubeli események is mintha igazolnák, állítólag a következő esztendőben nem arattak, minden reménység odavesz az átvonuló seregek lovainak patái alatt. S aztán csapás és baj egymást érte, az emberek szájából kifogyott a kenyér és az éhség barátot és szomszédot haragossá tett. A fele falunak menekülnie kellett, Jeanne-t is magukkal vették szülei, s mikor visszatérhetett és újra az erdőbe húzódott, a hangok követelődzni kezdek: Királyt koronázol népednek, hogy egymásba fogózzanak végre a testvéri kezek! Adj népednek békét, békét, békét! S Jeanne-ban végre, több mint négyesztendős késlekedő habozás után, megérett az elhatározás, Jeanne vállalta küldetését, mit Isten reábízott.

Ezernégyszázhuszonnyolc tavaszán ez az elküldött lélek ment már egyik rokonának segítségével a környék központi városába, Vaucouleurs-ba, azzal az erős elhatározással, hogy a vár parancsnokának, Robert de Baudricourt színe elé kerül és az ő támogatását nyeri meg az elinduláshoz, az ő segítségével jut a dauphin várába, Chinonba. Szülei sem küldetéséről, sem vaucouleurs-i terveiről nem tudtak, Jeanne biztos volt benne, hogy Jacquot és Zabillet csak megakadályoznák vállalt kötelességének teljesítésében. Az Úr ugyan előkészítette a szigorú felfogású apát, mikor kevéssel Jeanne első vauceuleurs-i útja előtt álmot bocsátott le rá. Azt álmodta a derék Jacquot, hogy leánya elmegy a katonákkal. Mikor felébredt, valami hidegség szorította össze a szívét, a kor szomorúan zihált állapotaira jellemző, hogy ez álma után sötét gondolatok lepték meg, amelyeket nem hallgatott el fiai előtt: Ha beteljesednék az, amit álmodtam, inkább fojtsátok vízbe a leányt; mert ha vonakodnátok megtenni, enkezemmel fojtanám őt meg! A dauphin barátsága, Orléans csodával határos eseményei, Rheims és a Szűz országokat bejáró híre kellett ahhoz, hogy azok higgyenek benne, akiknek életét köszönhette, akik felnőni látták s akik megszokott mindennapiságában az életnek és a jelenségeknek nem tudták észrevenni homlokán az isteni jelet.

Durand Lassois-nak hívták azt a jó rokont, aki először segített Jeanne-nak és aki hitt benne. Nem sokat tudunk róla. Csak eszköz volt a Kegyelem kezében, az ő révén került Robert de Baudricourt közelébe, ő adott neki szállást s mikor elvégezte feladatát.

mit Jeanne küldetésrendjében neki szántak, alakjával, jámbor ájtatosságával a ködbe veszett, nevét is csak egészen véletlenül és bizonyára nem pontosan Őrizték meg az utókor számára.

A nagy tett végrehajtásában mindig az első, a döntő lépés a legnehezebb. Jeanne-nak ez az első lépés Baudricourt segítségének a megszerzése lett volna, de akkor hirtelen nehézségek toltak elébe. S ez természetes is, mert ki volt akkor még Jeanne és ki Robert de Baudrieourt?! — Az együgyű kis falusi parasztlány s a fontos vár nagyhatalmú parancsnoka, a póri szárnyazás és az előkelő, nemes úr, gögös katona! Jeanne első ízben hiába időzött Vaucouleurs-ben, a nagy úrnak még előszobájáig sem jutott. De hiába tér vissza Domremy-be, a hangok mind sürgetőbbekké válnak, ürügyet kell keresnie, hogy visszatérjen a városba és most másodszer végre Durandnak sikerül a parancsnok elé vezettetnie rokonát. Ezt az első találkozást meglehetősen pontossággal mondják el a szemtanúk. Nincs benne drámai összeütközés, a nyers katona és az égiekkel társalkodó Szűz találkozása nem dráma és nem is lehet az, annyi határozottság és erő van abban, akiről az ember azt hinné, felületes meggondolásoktól vezettetve, hogy ebben a szembefordulásban a gyengébb fél, hogy a másik önkénytelenül is eltörpül mellette és ha bosszankodik is, hogy elérékenyülését észrevette, lelkébe befészkelte magát a kétely: hátha valóban igaz, amit ez a leány mond. Mert Jeanne „en nom de Dieu” lépett a szobájába. — Isten nevében jöttem, — mondta a Szűz — küldj a dauphinhez, az Úr hűbéresévé fogadja Károlyt és hűbérébe Franciaorszá-

got! — S Baudricourt nem okoskodik, ismeri a helyzetet, tudja, hogy nincs földi hatalom, mely a dauphint meg tudná segíteni. De nemcsak képzett katona, hanem hívő középkori lélek is, azt is tudja, hogy Valaki még talpraállíthatja a dauphint, a francia népet. Örült, megszállott, vagy csakugyan elküldött-e ez a parasztleány — azon nem vitatkozik Baudricourt és hiába kergeti haza a leányt, a kétségek nem hagyják el többé s második találkozásuk során Jeanne megkapja hivatalos küldetését Vauceauleurs kapitányától a dauphinhoz. Ez 1429 januárjában történt.

Többé-kevésbé hiteles az az adat, hogy Jeanne már február 23-án útban is volt Chinon-ba a dauphinhez. Melléadott két kísérője, Bertrand de Poulengy és Jean de Metz attól kezdve hűségesen követte útján. A két fiatal katona tanácsolta Jeanne-nak, hogy vesse le a falujában divatos piros ruháját és vegyen fel férföltönyt, öltözzék ő maga is katonának. A zavaros időkben szerzett tapasztalatok ösztönözték őket e tanácsra, Jeanne belátta helyességét, hogy a női ruha csak akadály volna küldetése véghezvitelében. Ruhát váltott tehát, hogy később Rouenben annyi bántás és megálázás érje miatta.

Kísérői egészséges, jókedvű, bővérű legények voltak s íme a Kegyelem csodát művelt, a hosszú, háromszázötven mérföldes utazás közben egyetlen pillanatig sem vették észre Jeanne-ban a nőt. Hiába voltak ők nemesek és fegyveresek, Jeanne-t bajtársukká fogadták, annyira el tudta feledtetni fellépésével, egész megjelenésével származását és nemét s csak az ember, a kiválasztott lélek bűvölte el mindannyiokat. Az evan-

géliumi alázat szállott meg már ekkor mindenkit és ezt a két rokonszenves fiatallembert is, ha Jeanne-ra tekintett. Tisztelték Jeanne-t. Echenay, St. Urbain, Auxerre, Eten, Vierbois, Loches, ezek az útjelző állomásai a merész vállalkozásnak, amely a háborúk, rablások és fosztogatások közepette és véletlenül az időjárás zordonsága miatt is csak kihangsúlyozza a Meuse-parti leány hősies lelkületét, merészségét. Annyi akadály, annyi kényelmetlenség zaklatta e kéthetes úton, hogyha csak álmodozó és fantaszta, vagy akármilyen lelki indítékoktól és rugóktól hajtva, dicsőségvágyó, és nem az Isten küldötte Szűz, félúton megáll és visszafordul. De Jeanne 1429 március 6-án a Vienne folyó partjára ér, ahonnan megláthatta végre Chinon várát, sok bástyájával, hatalmas tömegével.

A dauphin tudott érkezéséről, várta, a ceremónia mégis úgy hozta magával, hogy csak napok múlva bocsássa színe elé. S Jeanne-nak türelmetlenül, de várnia kellett. Sokszor vetették már fel a kérdést, hogyan volt az, hogy a dauphin, Franciaországnak a történelmi jogok szerint — ha koronázatlanul is — ura, egyáltalában szóbaállt a parasztleánnyal. Igen, az kétségtelen, van ebben a regényben, Jeanne hősi regényében, jónéhány pont, melyek emberi szempontokból magyarázatra szorulnak s minél több és bővebb a magyarázat, annál csodálatosabb, megmagyarázhatatlanabb a tény, mely előtt kisszerű indokainkkal feltétlenül meg kell torpannunk. Vájjon a dauphin leereszkedésének kielégítő magyarázata-e az, hogy Orleansnál szinte helyrehozhatatlan vereséget szenvedett?! Vájjon a Domremy-ből való együgyű leány megváltoz-

tathatja-e a kedvezőtlen hadállást és győzelmet arathat-e, ha kipróbált, nagynevű hadvezérek csatát csatára vesztenek és kilátástalannak látják a helyzetet?! Csalódott-e Jeanne Károlyban, mikor először meglátta, hiszen már megismerkedésükkor félre akarta őt vezetni. — Nem, Jeanne nem a gyarló embert, az érdektelen és jelentéktelen egyéniséget látta a dauphinben, hanem küldetése egyik eszközét, a vér és jogok szerint francia királyt, a népi egység, egy nemzet békéjének zálogát. Hányszor vezette félre Jeanne-t. Hányszor hagyta cserben, de Károly a Szűznek mindig csak kedves dauphinja, az Úr hűbérese maradt. Közismert fejezet Jeanne regényében a megismerkedésük a chinoni trónteremben, amint a dauphin elbujt Jeanne elől az oszlopok mögé s egyik udvaroncát ültette a trónra. Balga kis játéknak gondolták az unatkozó udvaroncok tréfáját a meghökkent falusi kislánnyal, de a Szűz nem járult a trón elé — az oszlopok mögött rejtőzködő Károlyt köszöntötte Isten nevében: „Csak te lehetsz az, jeles herceg, senki más.” Pedig Károlyon szegényes ruha volt, talán a legegyszerűbb és legkopottabb minden udvaroncáénál. Károly nem született királynak. Bajor Izabellának tizenegyedik gyermeke s ötödik fia volt. Kis szürke herceg a többiek között — bizonynal szépen eléldegélt volna apró szeszélyeivel, játékaival. S akkor egyszerre valóssággal rászakadt a mérhetetlenül nagy felelősség: francia király, a trón jogos igénylője volt. A szürke eltűnésre ítélt kis herceg halálosan komoly történelmi szerepet kapott. Nem kérte és nem várta soha. Csak éppen vállalnia kellett, mikor végre ráeszmélt. S eb-

ben a beállítottságban nagyon sok mindent meg kell értenünk tetteiből és elhatározásaiból — illetőleg határozatlanságából — sok mindent, amire különben alig volna magyarázat. Károly igazság szerint legfőképpen nem ellenségeiben, Bedfordban és Fülöpben és a többi angolban és burgundban, nem is környezetében és tanácsadóiban kételkedett. Károly önmagában kételkedett. Kételkedett — és anyjának fájó viselkedése, és a troyes-i szerződés után nem minden alap nélkül — abban, vajjon valóban joga van-e a francia trónhoz. Az orleans-i vereség után Loches-ba vonult vissza kápolnájába és Istentől kért megvilágosítást, vajjon ő-e valóban a vérszerinti király és vajjon elfogadhatja-e pártjától, népétől az áldozatokat — életüket és a végevárhatatlan háborúval járó ezer megpróbáltatást, nyomort?! S ha Károly még nem is gondolt a francia népi egységre, de e kápolnai jelenettel bizonyos fokon mégis igazolta önmagát az utókor előtt, hogy élt benne a felelősség némi tudata és legalább történelmi szerepét kívánta tisztázni. Az ő loches-i befelelfordulása és számvétele után küldte el hozzá az Úr Jeanne-t. S mikor a Szűz a chinoni trónteremben felismerte a mókázó Károlyt, szükségszerű volt, hogy ott, ez első találkozásuk alkalmával közölje vele a dauphin számára rábízott, első kinyilatkoztatást: „Királyi vér vagy! Te vagy a király, Isten hűbéres hadnagya!” A szemtanuknak, akik távolabbról nézték a két meghúzódó alak halk beszélgetését, a dauphin arcán meg kellett látniok az átszellemültséget. Nem tudták, miről beszélgetnek, de megérezték, hogy valami sorsdöntő jelenet játszódik le. Károly ekkor Jeanne-t

udvarába fogadta. De amint eltávozott tőle a Szűz és egyedül maradt, ingadozó, bizonytalan lelkét újra elfogták a kétségek. Újabb erősítések és kinyilatkoztatások kellettek ahhoz, hogy valóban hinni tudjon Jeanne-ban s hogy őt Isten küldötte. Környezetének tanácsára Jeanne-t Poitiers-be viszik és az akkoriban szokásos vizsgálóbizottság elé állítják. E bizottság elnöke maga a rheimsi érsek, Franciaország kancellárja, aki azonban még sohasem volt székvárosában. Jeanne azzal köszöntötte, hogy hamarosan meglátja Rheims városát és a székesegyházban ő keni majd fel királlyá Károlyt a szent olajjal. A tárgyalásokat egy karmelita szerzetes, névszerint fráter Séguin, vezette. A poitiers-i vizsga fényesen igazolta Jeanne-t. Isten eltávoztatja a háborút a francia néptől, megszabadítja a bajoktól, éhségtől, nyomortól! Isten békét hoz általam! — mondotta Jeanne. De fráter Séguin nem egykönnyen nyugodott bele e szavakba, miket hangjai kinyilatkoztatására közvetített Jeanne. „Miért akarsz akkor újból háborút, ha Isten békét hoz?” „Isten nevében mondom, a fegyverek árán szabadítja meg az Úr kedves népét! Adjatok nekem katonákat, hogy harcoljanak és Isten győzelemmel áldja meg fegyvereiteket!” S mikor a káptalan terméből, hol a tárgyalások folytak, Jeanne kilépett, ott várt reá a nép, amelyért elküldetett. A sokat szenvedett nép, mely kezdettől fogva hitt benne. S ezt a népet Jeanne sohasem csapta be.

Nem sokkal a poitiers-i dicsőséges igazolás után Károly újabb próbának vetette alá Jeanne-t. Ekkor Toursba vitték, hogy ott bizonyosodjanak meg felőle

az ország első asszonyai, élükön a dauphin anyósa, a szicíliai királynő. B Jeanne ezt a próbát is kiállotta. Nem szörnyűködött, hiszen hiába élt a XV. században, hiába akadtak már művészek és írók, akik az új szellemiség, a renaissance hírnökei voltak, ezek az évtizedek és velük az emberek, szokásaik, ítéleteik és világnézetük még mindenestől a középkorhoz tartoztak. S ennek a kornak meg kellett bizonyosodnia, vajjon nem a Sátán leánya-e Jeanne, nem ejtette-e még rájául testét a Gonosz. Az Isten küldötte leány türelemmel tűrte teste-lelke próbáját. S győzött! Jeanne tiszta volt és semmiféle megaláztatás, pokol, börtön és halálfélelem nem tudott erőt venni rajta. Érezte, sőt határozottan tudta, hogy legfőbb fegyvere lelke és teste tisztasága, mert akit az Isten nagy tettek véghezvitelére választott ki, ellen kell állania az ördögnek, így tért vissza Chinonba. Győztesen, de most már a cselekvésvágytól űzve, mind merészebben sürgeti a dauphint, hogy teljesítse végre kérését. Isten parancsát! Mit is kért voltaképpen Jeanne a dauphintól? Azt, amit olyan határozottan fogalmazott meg Poitiersben: fegyvert és katonát, hogy általa győzelmet és békét hozzon a népre! Tudta, hogy Bedford az igazi és méltó ellenfél. Bedforddal akart tehát végezni, Orleans-t felszabadítani, az angol fogságban sínylődő orleans-i herceget kiváltani, a dauphint Reimsba vezetni és megkoronáztatni, az angolokat végleg kiszorítani Franciaországból, a burgundi békét. Aztán békét, békét, békét...! S mikor mindezt elvégezheti majd Isten rendelésére, akkor búcsút akart mondani fényes kardjának, — szép Notungjának — páncélja-

nak, hű katonáinak, az udvarnak, cifraságainak és kedves dauphin jenek is, hogy visszatérhessen Domremy-be, a Meuse partja mellé és folytathassa tovább egyszerű testvérei hétköznapi életét, melyet oly csodálatos módon egy-két esztendőre meg kellett szakítania az Úr küldetéséből. Így akarta Jeanne, ezért unszolta Károlyt s hogy mégsem egészen így történt, nem a Szűzön múltott. Istennek úgy tetszett, hogy Jeanne sohase térjen vissza Domrémy-be, de vértanúja legyen a széthullott francia nép nemzeti egységének. Károly pedig egyre késlekedett.

Jeanne-ban, isteni küldetésében nem kételkedhetett többé. Ezért fogadta udvarába, vonta be bizalmas tanácskozásaiba, mindennel bőségesen ellátta, apródot, fegyveres kísérőket, állandó gyóntatót, kiszolgáló asszonyokat — valóságos kis udvartartást — adott mellé, csak éppen kérését vonakodott teljesíteni. S Jeanne ebben a ragyogó, hatalmas rabkalitkában mind tűrhetlenebbül érezte magát. Csak állandó gyóntatója vigasztalta és az, hogy minden nap hallgathatott misét. A napi misehallgatás volt életének legnagyobb élménye, legfőbb szórakozása. A tanúvallomások igazolják, milyen végtelenül boldognak látták őt csendes miséin, amikor magához vehette az Eucharisziát. S a napi misehallgatást és a gyakori szentáldozást nem szívesen mulasztotta el. Ilyenkor hallotta az Isten szavát, két kedves szentjének és az arkangyalnak buzdítását. S amíg e hangokat hallotta, tudta, hogy az Úrnak tervei vannak leányával. Később, a harcok idején, a táborokban minden lehetőséget megragadott, hogy misét hallgathasson és roueni börtönében is

mindent hősi lélekkel viselt volna el, ha az Eucharisziához engedték volna, ha misét hallgathatott volna.

A türelmetlenség e felfokozott állapotát némileg csillapította új barátsága, mit a dauphin unokaöccsével, Alençon hercegével kötött. Jeanne a lélek szerint minden embert — még halálos ellenségeit is, ha szántasajnálta is — szerette. Alençon hercegéhez azonban különösen gyengéd, baráti szálak fűzték. Űgy szeret-hette Jeanne Alençont, mint anya a legkedvesebb fiát. Mon beau duc — én szép hercegem — olyanok ezek a szavak, mint az anya simogató ujjai a gyermek szőke fűrtjein. Mon beau duc ... Alençon mindössze néhány esztendővel volt idősebb Jeanne-nál, de az élet őt is megkeményítette. Csak imént került ki a fogságból. Ott került közelebb az Istenhez és mintha ott bepillant-hatott volna kissé a felsőbb szándékokba. S ez a meg-próbált ifjú herceg első találkozásukkor megpillan-totta Jeanne homlokán a láthatatlan isteni jelet. Így lett Jeanne legőszintébb barátja. Mon beau duc volt és azon kevesek közé tartozott, akik soha, még gon-dolatban sem árulták el a Szűzet és Jeanne azzal há-lálta meg hűségét, hogy egy ízben életét mentette meg a biztos haláltól. Alençon az unalmas napok egyi-kén közeli várába, Saint Florentba vitte Jeanne-t, mert be akarta mutatni kedves barátját anyjának és ifjú hitvesének. Ekkor ígérte meg Jeanne a hercegnő-nek, hogy vigyáz a háborúban férjére, épségben küldi őt haza. Egészségesebb, erősebb lesz, mint volt. S nem sokkal több, mint egy esztendő újra igazolta Jeanne e szavait. Csodálatos látást kapnak néha a kiválasz-

tottak, ha az van a szent tervben, hogy meg kell nyerniök még életükben a kétkedő emberhitet.

1429 március 22-én, Nagyhét keddjén újra hallja hangjait. S a hangok most már semmiféle késlekedést nem engednek. Hatásukra levelet mond tollba ellenségének, Bedfordnak: „Isten nevében. Jhesus Maria. Te, angol kiskirály és te, Bedford herceg, aki azt állítod magadról, hogy a franciák régense vagy és ti, mind Suffolk grófja, Lord John Talbot, Lord Thomas Scales, akikről *úgy* tudom, hogy az említett Bedford kapitányai vagytok, adjátok vissza erős várainkat, melyeket földünkön elfoglaltatok és bemocsokoltatok. Adjátok vissza a várak kulesait a Szűznek, akit az Úr küldött! S Isten nevében forduljatok vissza és térjete meg szigetekre! Mert vigyázzatok, nehogy pusztulásotokra meg kelljen látogatnia benneteket a Szűznek!” Ezt a levelet már Károly tudtával küldik el Bedfordnak. Mert Károly rászánta magát végre, hogy segíti a Szűzet. Alençon unokaöccse bírta erre a cselekvéstől ösztönösen irtózó dauphint. S még valami. Az, hogy a hat hónapja ostromolt Orleans végveszélyben volt és királyi vérből való védője — akit a történelemben mint Orleans-i Fattyút emlegetnek — maga is minden segítséget elfogadott már és a segítségért a dauphint üzeneteivel ösztöklélte. Az Orleans-i Fattyú természetesen szintén sokat hallott a Szűzről, nem tudta még, mire megy vele és mit is kezdjen vele, de olyan helyzetben volt, hogy a szalmaszálba is kapaszkodnia kellett és kérte a dauphint, mielőbb küldje őt hozzá fedező sereg biztonságában.

Jeanne első seregét Blois várában kapta meg, ez-

zel indult el Orleans-ba 1429 áprilisában. Leghűbb barátai — köztük állítólag két fivére is — oldalán lovagoltak. Jeanne kedves lovát Alencontól kapta. A menet élén a papság haladt és a Veni Creator Spiritus-1 énekelte. Mindössze harmincöt kilométer választja el Blois-t Orleans-tól. Jeanne azt hitte, egy-két napon belül a várban van, kirohan katonáival és győz. De tévedett, mert a két várat nemcsak az a néhány kilométer választotta el egymástól, hanem a jLoire-folyó is. Ott kellett vesztgelniük a túlsó parton nap mind nap és csak fogyasztották az élelmet, amit a szorongatottaknak hoztak magukkal. Végre csónakokat szereztek, de akkor sem kelhettek át. A vad áprilisi szél egyre megakadályozta őket ebben. S akkor történt a másik csoda, ami szintén annyira ismeretes Jeanne d'Arc minden legendájából. Jeanne biztatta katonáit, hogy csak keveset várjanak még. Elvonult tőlük, a magányban imádkozott s alig tért vissza, a szél dühe egyszerre alábbhagyott s iránya is megváltozott. Az angolok nem fogták egészen körül a várat, volt egy rés, amelyen Jeanne seregével észrevétlenül hatolhatott át és április 29-én harangzúgás és allelujázó néptömeg közepette a városon át bevonult a várba.

Azonnal cselekedni akart és bátor fellépése az Orleans-i Fattyút is magával ragadta. Jeanne szerette volna elkerülni a felesleges vérontást és természetből naiv lelke ösztönzésére hallgatott, amikor leveleket menesztett az ostromló angol kapitányhoz, Lord Talbothoz, hogy szépszerével vonuljon el a vár alól. Az angol válasz nyers volt és gúnyolódó. S akkor Jeanne valami olyant tett, ami abban a korban egyet-

len hadvezérnek sem jutott eszébe. Egybegyűjtötte az orleans-i papokat és seregének — mintegy öt-hatezer embernek — megparancsolta, hogy gyónjanak és áldozzanak meg, mielőtt Isten nevében megkezdenék a francia nemzet felszabadító háborúját. Sőt rendeletére a később érkezett segítő csapatok is az Eucharisziához járultak.

A győzelem sokkal gyorsabb és meglepőbb volt, mint akárki is gondolta volna. Talán legjobban az angolokat lepte meg, akik a nagy nyugalomban veszteltek bástyaik mögött. Május 7-én volt ez az első döntő nap, amikor Isten küldötte egész nagyságában, lázasan összefogó egyéniségének minden szépségével mutatkozik meg előttünk. Pedig ekkor Jeanne már egyszer megsebesült és dárdától ejtett sebe nem volt könnyű természetű. De lelkének lángja minden fájdalmat eltörölt a cél előtt. Május 7-ét a történelem Tourelles-i napnak nevezi. Tourelles volt az ellenség megvihatatlannak hitt erődje, az angolok fő büszkesége. S alig tűnt el a nap a láthatáron, Tourelles elesett, a lángok martaléka lett és mint Jeanne előzőleg megmondotta, Tourelles-t és magát a várat összekötő hídon tért vissza este a sereg. Tourelles eleste egyben a győzelmet jelentette. Orleans felszabadult és az angolok súlyos véráldozatok után elvonultak a vár alól. S Jeanne ebben az öldöklő csatában senkin sebet nem ejtett, vér kezéhez nem tapad. Személyes varázsa, lelkesítő egyénisége, — Isten segítségével hozta meg a győzelmet.

Orleans felszabadítása óriási hatást váltott ki. Jeanne-ban a franciák már megszabadítójukat látták,

a dauphin hívei megsokszorozódtak, az angolok pedig első megrökönyödésük után szidták a Szüzet. Boszorkánynak csúfolták és azt híresztelték róla, hogy az ördög cimborája. Meg is lephette a győzelem az angolokat, hiszen hosszú évtizedek óta általuk, az ő fegyverük által sújtotta Isten a francia népet széthúzásáért, bűneiért. De Jeanne sem a magasztalásokkal, sem az ócsárlásokkal ne_m törődött. Küldetése szerint ment tovább előre a ma_{ga} útján. Ez az út most Reimsba vezetett. VI. Károly 1422-ben halt meg és a dauphin immár hét esztendő óta nem koronáztathatta meg magát. Talán nem is nagyon törekedett erre. Születésétől fogva mintha helyrehozhatatlanul fáradt lett volna. Most is csak Jeanne ismert, határozott fellépésére egyezett bele abba, hogy vele Reimsba menjen., Talán arra is fáradt volt, hogy ellentálljon. Igaz, más tekintetben meg Károly hálásnak mutatkozott a győzelemért, megtisztelő módon ment elébe Tours városában és bizonyára Jeanne kedvében akart járni akkor is, amikor az ő szép hercegét, Alençont tüntette ki a seregek főparancsnoki ti_{sz}tjével. Hiszen Károlynak nem kellett azonnal lóra szállnia. Előbb Jeanne-nak meg kellett tisztítania a_z angoloktól a Reimsba vivő utat. Orleans után hihetetlenül megkönnyebbedett feladata, ezért aratta egyre-másra győzelmeit. Katonái mindenné vakon követték, híre mind magasabbra emelkedett és az angolok már erre a pusztára híre megrémültek. Jargeau vádnál meg újabb csodát művel, amelynek erejével mon beau duc d'Alençont menti meg. Úgy, amint hitvesének Saint Florentban megígérte. Jargeaut Meun, Beaugency, Troyes és annyi más

erősség követte és így Reimsig az út szabad volt. A koronázó ősi város pedig ellentállás nélkül szolgáltatta át kulcsait a dauphinnak. Így érinthette végre VI. Károly és bajor Izabella tizenegyedik gyermekének homlokát Szent Rémig megkövesedett olajának egy morzsája, mit a reimsi érsek aranytűvel csippentett ki a régi kis ampolnából. Vasárnap reggel folyt le a koronázás hagyományos szertartása és a naptár 1429 június 17-ét mutatott. Jeanne d'Arc így végezte el második küldetését: királynővé koronáztatta a dauphint, szimbólumot adott az áhítozott népi egységnek. Akik e kor hadtörténelmét írják meg, egyhangúan ítélik el Jeanne-t, hogy Troyes után Reimsba vonult koronáztatni és nem fordult tüstént Franciaországnak már akkor is fővárosa, központi tengelye — Párizs — ellen. Akiket azonban a kor és Jeanne d'Arc szerepének lemérésében nemcsak stratégiai szempontok vezetnek, fel kell menteniük a Szűzet ez ítélet alól, annál is inkább, mivel tüstént a koronázás után minden lendületével és harcikedvével Párizsnak akart fordulni, de ekkor egyszerre olyan konok ellentmondásra talált a királyban, amelyre valóban nem számított. Június 19—22-én vívta meg sikeres csatáját Patay mellett s mikor néhány órával később a közelben találkozott a királlyal, a szemtanúk állítása szerint, sírva fakadt. Soha nem várt dicséretet és nem köszönetet, de hónapok szakadatlan küzdelmei, dicsőséges csatái után elkeserítette Károly közönyös unottsága, leverő fáradtsága, melyben önkénytelenül is akadályt, ellentmondást látott. Ellentmondást az ő küldetésének, az isteni tervnek, az Úrnak, aki Károlyt hűbéres hadnagyává fo-

gadta a Szűz által. S ami Jeanne-t a legjobban elkese-
rithette, az volt, hogy ő maga is felismerte a hely-
zet kritikus voltát: haladék nélkül Párizs ellen kellett
mennie. Mert Párizs a végső győzelem kulcsa. S mikor
a király nem tudta felfogni e lázas, zaklatott tempó
értelmét és hasztalan intette, hogy már pihenjen keve-
set jól megérdemelt dicsőségének fényében, bár lát-
szat szerint tovább segítette, lelkében már elfordult
attól, akit hozzá az Isten küldött. VII. Károly Bedford-
dal és Fülöp herceggel folytatott, csalárd alkudozásai-
val elárulta Jeanne-t. Nem, VII. Károly nem volt az &
az egyéniség, aki vállalni tudta volna e szép törté-
nelmi szerepet. E tárgyalásokat is titokban, Jeanne
háta mögött folytatta. S Jeanne mégis Oriflamme-nak
— harci lobogónak — nevezte őt, mert szerette, mert
küldetéstervében elsőrendű szerepe volt.

Jeanne mindent megkísérelt Saint Denisben és
Párizs falai alatt, de a király anyagi és fegyveres tá-
mogatása nélkül, a tudtán kívül folytatott áruló alku-
dozások mellett hiába volt hős, hiába kísérelte meg va-
lósággal a lehetetlent, Párizst nem vehette be. Akkor
már késő szeptember volt, reményt hamvasztó ősz. S
Károly feloszlatta seregét, Alençont hazaküldte,
Jeanne-nak pedig megparancsolta, hogy kísérje őt
vissza udvarába. Az események e pontjának feljegyzé-
sében legendairók és krónikások eltérnek egymástól.
Mindegyik látja még Jeanne-t, amint Saint Denisben,
a székesegyházban, letűnt királyok hamvai felett tér-
del a Madonna előtt és leveti páncélját, hogy az Isten
Anyjának lábához rakja. Az arca bús. Fiús alakja
maga a testet öltött lemondás. De hogy mi készítette

közvetlenül erre az oly kevésbé hozzáillő cselekedetre és mi sodorta e fájdalmas hangulatba, — abban a beszámolóik erősen különböznek. Nem, a király parancsa egymaga nem vehette kedvét és szívesebben fogadjuk el, — mert magától értetődőbbnek találjuk — hogy Saint Denisben újra megszólaltak a hangok, az arkangyalé és Szent Kataliné s Szent Margité és közölték vele kikerülhetetlen sorsát: Vérével kell megpecsételnie a népek békéjét! így szólnak a jámbor feljegyzések, de oklevél bizonyítja, hogy Jeanne a reimsi érsektől kérte Saint Denis után közbenjárását a királynál; engedje őt haza, Domremybe. Mert a hangok nemrégiben azt mondták neki, hogy ő már elvégezte küldetését, — Isten most mást bíz meg a terv végrehajtásával. Előterjesztette-e az érsek Jeanne kérését, vagy sem, nem tudjuk. A tény az, hogy a király nem engedte haza a Szüzet. Kilenc hosszú hónapot kellett eltöltenkednie az udvarnál, amely ma Bourgesban van, holnap Montargisban, majd Lochesban és Károly többi várában. Mert a király minden életfáradtsága ellenére is nyugtalan, mintha továbbra is a kétségek — vagy a lelkiismeretfurdalások — üznék. Külsőleg úgy látszott, hogy Jeanne is udvaroncá vedlett, hiszen a király nemességet adományozott neki, kitüntetésekkel halmozta el s Jeanne bár nem kérte, elfogadta. De csak a felületes szemlélet látja így. Jeanne-t ebben a lézengő tétlenségben újra égetni, sürgetni kezdte a tettvágy. Belekóstolt és megszerette a háborút s a csatazaj zenéjét nem tudta többé elfelejteni. Nagynehezen sikerült újra megszereznie királya segítségét, amelyhez megmentett, kedves városának, Orléansnak támo-

gatása is járult. Ez így földi szempontok szerint helyénvaló, de Jeanne esetében majdnem megbocsáthatatlan. Jeanne saját utalásai tanúskodnak ugyanis a mellett, hogy ezekre a háborúskodásokra már nem az égi hangok ösztönözték. A csatára vágyó harcos katonára szervezett, buzdított és küzdött, nem pedig az Isten küldötte. A hangok Saint Denis óta hallgattak. Így érte őt La Charité ostrománál a második vereség. A Jeanne fegyverén és híréen esett csorbát azonban az 1430-as esztendő tavaszi diadalai derekasan kiköszörülték. Compiègne, Lagny és a harcászati szempontból annyira fontos Melun, húsvét táján VII. Károly kezén volt. S akkor Melunben történt, hogy fent állt a bástyán, keblében még viharosan hullámozott a diadal érzete. A katonák lent voltak a vár alatt, hangjuk nem hallatszott fel. Csened volt és a nagy, tiszta húsvéti ég takarta be az egész vidéket. S Jeanne ott a bástyatetőn, amúgy a harc porától borítva térdelt le és hálát adott Istennek a győzelemért. S akkor újra, hosszú hónapok óta először, hallotta kedves szentjei hangját. Határtalan boldogsággal töltötte el a régóta sóvárgott, újra kapott mennyei utasítás. Pedig amit Szent Katalin és Szent Margit mondott neki, az, ha nem szent és hős, félelemmel tölti el: Jeanne, Isten nevében! Küldetésed most már végetér! Nemsokára fogságba kerülsz! S Jeanne május 23-án valóban a burgundok, majd az angolok foglya lett. Addig azonban nem szállta meg lelkét a félelem. A regény nem sekélyesedik el: bizton néz jövődjé elé, mit Isten rendeléséből meg kell élnie. Soissons várának parancsnoka elárulja. Visszatér Compiègne-be s — amint mon-

dani szokták — egyetlen kicsi narancshéjon elcsúszik. A compiegne-i erdőben portyázik néhány tisztjével, kevésszámú katonájával, mikor az ellenség észrevétel nélkül rájuktör és elfogja őket.

Jeanne fogságbaesésének híre óriási riadalmat, az ellenség táborában pedig hihetetlen örömet váltott ki. A történetírók úgy jellemzik e fordulatot, hogy burgundi Fülöp és Bedford herceg szívéből nagy kő esett le. Hiszen odáig minden győzelem Burgundé és Angliáé volt, francia földön, Jeanne, a Szűz azonban mintha megbabonázta volna a népet, diadalmas erőt varázsolt a francia szívekbe. Igen, Jeanne-nak bűnösnek kell lennie, — varázsló és boszorkány és a Gonoszszal paktál, aki így belekapaszkodhat és más irányba fordíthatja a „sors” kerekét. S még csak rövid ideje ül Jeanne luxemburgi János várában, amikor így lassan kibontakozik, alakot kap a vád, amelyért őt Eouenba hurcolják és amelynek alapján elítélik, mintegy előre sejtve, hogy ezért az egyenlőtlen és feltétlenül végzetes kimenetelű mérkőzésért már a közvetlen utókor és aztán mind határozottabban a kései nemzedékek, a történelem számadást kíván tőlük.

Luxemburgi János Beaurevoir-i várából Jeanne menekülni akar és ehhez égi hangjainak beleegyezését, segítségét kéri. A hangok megtagadják beleegyezésüket, sőt megtiltják Jeanne-nak, hogy menekülni próbáljon. S Jeanne most ismét engedetlen. Rajtaveszt. Jeanne-nak ez az engedetlensége mitsem von le a szent csodálatos erejéből, hősi lelkületéből. Sőt, közelebb hozza hozzánk Jeanne-t, az embert, a természet szerint szegény, kicsi parasztlányt onnan Domremyből, a

Meuse-partjáról. Van ebben a kis engedetlenségben valami az utolsó éjszaka krisztusi fohászzkodásából: Uram, hadd múljék el tőlem ez a keserű, pohár! De Jeanne csak ember, egyszerű lélek. Beaurevoirban még nem tudja hozzátenni az Isten Fiának zárótételét: Mindazonáltal ne az én akaratom legyen, hanem a Tiéd! Szegény vergődő, kiesi Jeanne a beaurevori rab-ságban még a fogoly kapitány szerepét játssza. De Rouenban újra Isten kiválasztottja, kedves vértanúja: Kezedbe ajánlom lelkemet!

Mint nemes vadra, egyszerre mindenki igényt tartott rá. Luxemburgi János, akinek íjásza foglyul ejtette, Burgundi Fülöp, Bedford, az angol király nevében, a párizsi egyetem. S Jeanne azé lett, aki a leg-hatalmasabb volt s akinek a legtöbbet ért, mert legtöbb félnivalója volt tőle. így került Rouenba, a francia egység igazi ellenségének, Bedfordnak romlasztó, pusztító pincéjébe. Kegyetlenebbül bántak vele, mint a legsötétebb gonosztevővel. Politikai fogoly volt, börtönét is megtorlásnak szánták. Jeanne alakja e szörnyű, dohos, haláloslevegőjű pincében egyszerre felnagyul. A szenvedések elviselésében hős, sokkal hő-sibb és nagyobb, mint a csatatereken, a várvívások-nál volt. Betegségeken esik keresztül, megadással viseli el; éheztetik, sértegetik, unos-untalan zaklatják, szó nélkül tűri. S nincs egyetlen panaszkodó hangja, ami-ért barátai elhagyták s kedves dauphin je, Oriflamme-ja a kisujját sem mozgatja meg érdekében. Mert va-lóban egyetlen oklevél sem mutatja legkisebb jelét annak, mintha VII. Károly — Isten kegyelméből és Jeanne d'Arc segítségével, hősi áldozatával Francia-

ország királya — akárcsak érdeklődött volna is a „neki nagyon kedves” Jeanne sorsa felől. Semmi, semmi nem fáj neki, egyedül az, hogy szentmisét nem hallgathatott többé, az Eucharisziát nem vehette magához. S mikor mindentől eltiltották, azt kérte, hogy legalább meggyónhasson és megszabaduljon beaurevoiri engedetlensége bűnétől és ismét tisztán állhasson Istene előtt, aki elküldötte s akinek nevében cselekedett, — ellenségei megdöbbenő módon becsapták. Tréfát űztek a gyónás szentségéből és áhítatos, jámbor megbánásait és perében csúnyán kifordítva fejére olvasták.

Mert „Jeanne Szűznek mondott nő” pere hamarosan kezdetét vette. A per egész anyaga ismeretes. A jegyzőkönyvek híven őrizték meg számunkra. Ezt a pert ma sokan kényesnek, legalább is kényelmetlennek ítélik meg. Pedig aki a jegyzőkönyveket ismeri és a történelmi kulisszák mögött rá tud találni az igazi emberi indítékokra, az Jeanne d'Arc perét és az egész roueni helyzetét nagyon is megmagyarázhatónak, világosnak látja. Mindenekelőtt le kell szegeznünk azt, hogy Jeanne d'Arcot nem az Egyház ítélte el mint eretneket és boszorkányt. Az Egyháznak ehhez a perhez nincs köze. Jeanne d'Arc bírái a párizsi egyetem tanári karából tevődtek ki és ítéletük az angoloktól, Bedfordtól függött, mert ő tartotta kezében Párizs és a Sorbonne sorsát. Igaz, a per tárgyának megfogalmazása nem világi jellegű, de ez is Jeanne ellenségeinek diplomáciai érzékére vallott. Az igazi okért, hősiességéért nem ítélték el, vádat koholtak tehát ellene, hogy megmeneküljenek a történelmi felelősségre vonás

terhétől. Jeanne meglátta, meg kellett látnia ellenségeinek hitvány játékát és a per egész folyamán egyre ezt hajtogatta: — Igazi bírakat adjatok, akik igazi vádakat emeljenek! — A tudós doktorok nehéz mondatait alig értette. S Jeanne, az Egyház hűséges leánya az Egyházban szeretett volna ekkor védelmet keresni: — Küldjete a zsinat elé! Engedjete Rómába, a Szentatyához! — Majd minden tárgyaláson mintegy mottóként tér vissza ez a két mondata. Jeanne nem elkápráztatott lélek. Alázattal ismer el maga felett bírakat: az Egyházat, — a Szentatyát, a zsinatot. De az 1431-ben megtévedt emberek ott Rouenban nem engedik meg, hogy az Egyház ítéljen hűséges leánya, Isten elküldött je felett. S amikor az Egyház századok múltán mégis megítéli Jeanne-t, ítélete dicsőségét hirdető himnuszá lesz. Jeanne d'Arc a szentek ragyogó galériájába kerül. S hogy mennyire komédia volt az egész roueni per, döntő bizonyossága, hogy amikor a bíróság elnöke, Pierre Cauchon, — az angolok szolgálatába szegődött beauvaisi püspök — meg akarja menteni Jeanne-t, hogy írja alá a megtérők iratát és öltöson újra női ruhát, Bedford türelmét veszi s egyik belső emberének szájával nyíltan megfenyegeti: az angol királynak nagyon rosszul szolgáltál.

Jeanne tehát megvált katonaruhájától, dicsőségei tanújától és védőjétől a kellemetlenségekben. Korántsem gyávaságból tette. Semmitől sem félt ezen a földön, — a haláltól a legkevésbé. De néhány nappal később valami földi jel arra intette, hogy regényének befejezése sem lehet méltatlan hozzá. Véraldozata pecsételheti csak meg a francia nép nemzeti egységének

vágyát. S egy reggel ismét katonaruhában fogadja látogatóit. Teljes mértékben ismeri tette következményeit. Bátran néz eléjük.

Május 30-án, szerdán, nagy ünnepélyességgel és különféle szertartások közepett vezették a piacérre. Körülötte állig fegyverzett angol katonák, előtte emelvényen bírái, mögötte az utóbbi hetek eseményeitől megbolygatott roueni nép. A tömeg. A közelében sötét, ijesztő emelvény a cölöpnek és a rőzsének. Kimondják az ítéletet: Máglyahalálra küldünk téged, Jeanne, ki a Szűznek mondd magad! S Jeanne akkor letérdelt és hosszú percekig fennhangon imádkozott és embertestvérei bocsánatát, irgalmát kérte bűnös fejére. Az emberek sírtak s azoknak az angoloknak is, kik megértették nyelvét, könnyezniök kellett. Mikor a cölöphöz kötözték, Szent Mihály arkangyalt, Szent Katalint és Szent Margitot hívta biznyságul. Aztán a néphez kiáltott: ó, Rouen, úgy fáj, hogy annyi megaláztatásban lesz még részed az én halálom miatt! S e mondatára később sokan visszaemlékeztek. S mikor a lángok belekaptak tiszta testébe, mit Jézusának ajánlott fel, az ő nevét kiáltotta utoljára. A vértanúk meg-rázóan szép és felemelő halála volt az övé.

Alig múlt ki a Szűz, a csodák serege jelezte, hogy szentet dobtak oda a tűz áldozatául. így történt többek között, hogy a lángokból fehér galamb szállt a mennyek felé, az égen lángbetűkből megjelent Jézus neve, mit utolszor hagyott el ajka és a hóhér semmilyen eszközzel sem tudta elhamvasztani Jeanne szívét. S azóta is az a sok-sok legenda, mit Jeanne d'Are-ról őrzünk, a tanúvallomások jegyzőkönyvei mind

megszámlálhatatlan csodát, az Isten küldöttének közbenjárását mesélik el.

... A mont-saint-martini kedves kicsi abbé fából faragott, díszesen kifestett Jeanne d'Arc-szobra ezt a regényt mondta el nekem. Ez a regény értette meg velem, miért vannak virágok helyett tört kardok, harci jelvények a franciák nemzeti szentjének szobra alatt.

Ebben a minden regénynél izgalmasabb, lendületesebb életmenetben az érzelmességnek nyoma sincs. Kemény kis parasztlány, olyan, mint a termőföld. Szülei kötelességteljesítésre nevelik, Isten félelmetesen nagy kötelesség teljesítésével bízza meg. S mikor Jeanne vállalja a küldetést — ha hibáz is néha, ha egyszer engedetlen is, hisz ember — paraszt szívósságával, hajthatatlan akaraterejével véghezviszi az isteni megbízatást. Az emberek sokszor becsapják, sokszor elárulják, de soha meg nem bántják, mert a maga katonás, fegyelmezett módján minden embert — ellenségeit is — krisztusi értelemben szereti. S mikor az isteni tervben az ő halála is benne van, nem retten vissza érte a véráldozattól.

Jeanne d'Arc-ot a világháború befejezésekor, éppen a béketárgyalások idején avatták szentté. Igen, így kellett lennie a Kegyelem rendjében, hogy amikor nem egy nép, hanem nemzetek véreznek — győzők és legyőzöttek egyaránt — az Egyház a népi egység áldozatos szimbólumát avatta szentté, aki a fegyverek erejére támaszkodott, hogy békét költöztessen a lelkekbe. Szent Jeanne d'Arc így lett példája a feldúlt, vértől áztatott világ népeinek, a mi korunkban. S ez-

zel kiemelkedik a helyi szentek egyetlen nemzettörténelmi vonatkozásainak kötelékéből s ezen a békétlenkedő földön minden békére vágyó nemzet, minden lélek szentje lesz. Történelmi éleadataival, földi jelenségében és külsőségeivel éppenúgy, mint egyszerű, imádságos lelkületével a középkor gyermeke, de az eszme, az isteni terv, amelyért élt, küzdött, szenvedett és meghalt, felmagasítja a távoli korokból, a le-tűnt időkből és a ma modern szentjévé avatja. S különös, hogy éppen napjainkban mennyire időszerű Szent Jeanne d'Arc és regénye.

Nem, virággal nem díszítik Jeanne d'Arc szobrát, mert ebben a határozott egyéniségben nincs érzelmesség, de a tört fegyverek korántsem jelentik azt, hogy Jeanne d'Arc a háború, az öldöklés szentje. A tört kardok a lába előtt a békét jelentik, békét, melyben az ember otthonába térhet, a szántóvető parasztember vissza a földjére, amely kenyeret ad s a kenyérből szeretet árad, a megnyugodott emberszívek harmonikus egybedobbanása. Jeanne d'Arc építő szent, elszánásával lelkesítette katonáit: az új béke világát akarta megépíteni a szétzilált lelkek romjain. S mikor megértette, hogy ez az építés vágya nem az ő feladata, megnyugvással vállalta további szerepét.

S van még valami, amire most teljes határozottsággal emlékszem a mont-saint-martini Jeanne d'Arc arcból. Nem különleges vonás ez, hanem a tekintete, mely egyenesen felnéz az ég felé. Ez a Jeanne d'Arc-tekintet. Nem a misztikus szenté, nem az elragadtatott, unió mysticában gyönyörködő léleké. A Jeanne d'Arc-tekintet az engedelmes, hűséges katonáé, aki

Urára néz, mert tőle várja parancsait. Ez a tekintet a kulcsa a parasztleány rettenthetetlen hősiességének, csodálatos tetteinek. A megpróbáltatások idején megálázatos tűrésének. S ezzel a tekintettel Jeanne d'Arc újra példája a ma emberének, akinek a megnehezedett életkörülmények között egyre erősebbnek, edzettebbnek kell lennie. Katonának, az Isten katonájának, akinek élete Isten nevében folyik s tőle kéri és várja rendelkezéseit.

Halála napján, május 30-án, üli meg az Egyház Szent Jeanne d'Arc ünnepét. Szentmiséjének imád-ságában Istenhez fordul, aki Jeanne-t, a Szüzet, a hit és a haza védelmére csodálatos módon megsegítette. S kéri, hogy minden ellenség támadását eltávoztatva, az 0 egyháza örök békében élhessen. íme, ez az imád-ság a legtökéletesebben mutat rá Szent Jeanne d'Arc alakjának és életregényének három sarkalatos elemére: Isten, haza, a béke.